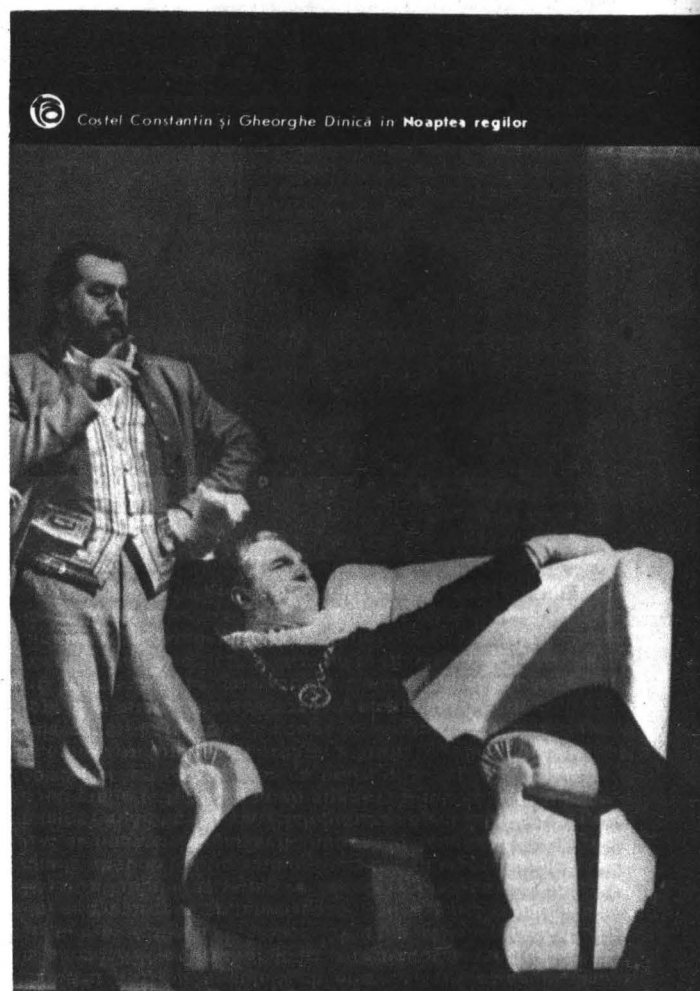

Foto: Dorin Măndu

Victor Rebengiuc în Visul unei nopți de vară

Costel Constantin și Gheorghe Dinică în Noaptea regilor

CHEIA DE BOLTĂ

Intr-o săptămână a lunii mai, tocmai când în societatea românească se încheiau bilanșuri mai degrabă pesimiste, teatrul trăia un moment fast: două premiere Shakespeare, în ordine cronologică Noaptea regilor în regia lui Andrei Șerban la Național și Visul unei nopți de vară sub semnătura regizoral-scenografică a lui Liviu Ciulei la «Bulandra», schimbau dintr-o dată «culoarea» stării de spirit. Efervescenta născută în jurul ambilor centri nervoși a produs o veritabilă «descărcare energetică» în cea de-a doua seară, în clipa când, la final, regizorul, stăpîn absolut peste lumea umbrelor, era amuls din sală de către preasupusul său Puck, pentru a fi adus pe scenă, pradă entuziasmului asistenței. Liviu Ciulei suridea ușor stînjinit de rafalele de aplauze, înclinîndu-se alături de «făpturile» sale.

Publicul «galelor» e de obicei cam același, vecinii de stal se cunosc, schimbă între ei saluturi, se înțeleg din priviri, înainte ca vreo cronică să fi apărut în ziare diagnosticul e de mult pus și acceptat. De astă dată, majoritatea aveau un

aer euforic; alaltăieri, dincolo, la Național, se despărțiseră înviorați ca după un tonic, o «overdose» risca să transporte sala, cu totul, în plină magie shakespeariană. Să fi fost tot lucrarea lui Puck! Ceva se insinuase în atmosferă, depășind strălucirea de «eveniment monden» a premierelor de succes: conștiința difuză că se întîmplă ceva foarte important, atât pentru cel direct implicați, cît și pentru teatrul românesc în ansamblu. Dar de ce acum! De ce tocmai prin aceste spectacole!

Într-o măsură, coincidența lor în timp facilitează, desigur, stabilirea arcului voltal; dar «polii» sînt situați pe planete diferite. Montarea lui Andrei Șerban, produs al totalei libertăți

lăuntrice, se recomandă spectatorului ca un joc al invenției comice; disponibilitatea lui este «acroșată» printr-o jerbă de soluții scenice năstrușnice, neașteptate însă răspunzînd unei așteptări, plasate la acel etaj al piesei — să-l numim al hedonismului dezinhibat — care, fiind expus influenței vremurilor și modelelor, suportă, perfect motivat, actualizarea. Totodată, o fină rețea de nervuri poetice îmbrățișează întregul, desprinzîndu-l de sol și făcîndu-l să navigheze ca o nacelă ca

survolează elegant o lume nebună, nebună, nebună... Aluzia la fixațiile cotidianului și parodicul de gen nu devin lești, întrucât sînt lansate cu grație, ca o acrobacie stilistică. Amestecul de viguros și dălan este evident rodul nu numai al inspirației, ci și al pricaperii de a folosi resorturile ce reglează relația cu publicul. Un spectacol înviorător, oferit și primit cu aceeași plăcere.

Visul... lui Liviu Ciulei nu invită la familiaritate. Dinaintea noastră se află un cristal șlefuit, de transparență și densitatea diamantului, a cărui coerență nu poate fi «spartă» nici dinăuntru, nici din afară. Tensiunile vitale tinzînd să erupă sînt comprimate de structura care le conține, echilibrîndu-le. În contrast cu uzanța (de mult uzată) de a moderniza cît mai șocant opera clasică, Liviu Ciulei lasă impresia de a fi «clasicizat» aici o înedită parabolă modernă, într-afit de proaspăt sună textul ștîlît. Componenții cvartetului de îndrăgostiți năucii, dintotdeauna percă interșanjabili, les din anonimat crolîndu-și drum fiecare pe cont propriu, pentru a-și satisface, cu orice preț și împotriva tuturor, obsedanta pasiune; egoismul lor «orb» e feroce. Relațiile de curte ascund sub forme protocolare rivalități acerbe, nuntirea Hipolitei e o luare în stăpînire. Nici în rangul supranaturalului nu e peca, elilî își au vanitășile lor și se pun «în fașon», iar de înfruntarea dintre Oberon și Titania, poate cea mai dură, depinde însăși soarta celui spașlu nedefinit unde pe fiecare palier deznodămîntul vine de altundeva — mai de sus mai din adînc imaginea scenică, de la început fascinantă prin contrastul coloristic de mare efect, lăsat să reverbereze în absența oricărei încălțături baroce, își descoperă pe parcurs valențele semnificative, îngemănînd cu rafinament vibrația senzorialului cu esențializarea de ordin conceptual. Această pădure a oniricului comunică subteran afit cu insula din Furtuna, cît și cu îndepărtata pădure din Ardeni din Cum vă place, refugiu al lubrilî melancoliei, al prieteniei și al meditației. Pămîntului, de aici ca și de acolo, l se pipăie cu piciorul desculț scoarța (rapel discret; dar ce «scandal» isca, în urmă cu trei decenii, un semn teatral primit azi în modul cel mai firesc!), spre a surprinde zvonetul amenințător al magmel. Pămînt ce se sălăbățește pe zi ce trece, adăpostind tot mai rare oaze de filozofică toleranță, pămînt invadat de patimi nestruite, pămînt «roșu» de focul mocnit, sub privirea rece, distantă, a lunii... Mesajul tulburător nu ne pustiște sufletul, căci e preluat de arderea, aș zice ingenuuă, a interpretării și oferit în cupa de șampanie a convenției teatrale, ceea ce pogoară în noi serenitatea.

Evident, nici o comparație, implicit nici o ierarhizare valorică între aceste spectacole nu este operantă. E de competența cronicii dramatice să le analizeze pînă la detaliu (consecrăm, de altfel, în numărul viitor un spațiu amplu acestor analize). Poate că se vor exprima «preferințe», neîndoielnic, argumentate. Dar acel lucru foarte important, mai important decît buna apreciere a criticii, este că în orizontul unde teatrul înseamnă și altceva decît o activitate umană specifică, omologabilă cu instrumentele unei estetici aplicate, Noaptea regilor și Visul... se însumează și sfarmă, solidar, un blocaj al inerii și al nepușiniei. Sentimentul sărbătoresc, de împlinire, de la premieră, marca trecerea unui prag, înclinarea balanței, încheierea unei demonstrații. Enunțul problemei: revitalizarea actului teatral, curățirea lui de zgurile deprinderilor formate de viețuirea sub cenzură ideologică, refacerea contactelor cu fenomenul artistic mondial — fusese formulat în vara '90, odată cu urlașul investiției de speranțe în Trilogia antică, experiență de răsruce prin dificultatea extraordinară impusă trupei și prin saltul cultural și de atitudine receptivă pretins publicului. S-a dovedit atunci că însuși radicalismul propunerii stimulase demarajul în vederea recuperării handicapului; dar viața cotidiană în regimul șocului devine destul de repede de ne suportat și poate duce la infarct. De altfel, cîte trupe au resurse pentru asemenea încercări temerare! Pentru a consolida terenul cucerit, era nevoie de «un pachet» de spectacole «normale» lreproșabile. Ce-l drept, din octombrie încoace s-a mai și lucrat în teatre, mai fluent (la Naționalele din București, Cluj, Craiova) ori mai sincopat, după puteri și după buget, în general însă modest, cu cîteva reușite izolate (nici una dusă însă pînă la capăt); abia montările shakespeareene aduc sezonului teatral coagulantul așteptat, deslîșînd prăpastia dintre efortul eroic

singular și multe producții submediocre (prăpastie în care se prăbușesc de-a valma intenții originale, proiecte lăuate la jumătatea drumului și experimente de laborator, fără punți de contact cu publicul). Ele instaurează un raport clar, controlabil, între scopul bine ales, tangibil, modul profesional de a organiza efortul și nivelul de excelență al rezultatului. În acest sens, ele reprezintă cheia de boltă a unei construcții. Faptul că lucrul aceste s-a petrecut în anume teatre, unde există «precedent istoric», indică — decă mai e nevoie de această precizare — că edificiiile culturii nu se înalță pe loc pustiu și că pilonii de susținere și arcele aparțin memoriei de patrimoniu a respectivelor instituții, multe mari spectacole mai vechi ori mai noi concurînd la înălțarea lor.

Să mai notăm că magisterul regiei românești și fostul ei copil-minune, beneficiari al unei acumulări de experiență în teatrul american și european (obținută nu cu ușurință, deși aveau stăut de oaspeți de onoare și faimă de vedete) se întorc acasă aducînd în valize același mod de lucru eficient și riguros, bazat pe atragerea tuturor energilor din areal în orbita efortului conjugat. Amîndoi introduc un ritm care li se pare lucrătorilor din ateliere, ba și actorilor, nedeprișii astfel, biclitori, prețulesc precizia și mizează deopotrivă pe puterea creativă a concentrării. Și, mai ales, amîndoi sollicită pînă la smulgere din sine performanța actorului, nu numai a capului de afiș, ci a întregii distribuții. Senzația de organism viu pe care o comunică spectacolele — lată, sub acest raport, comparabile — de aici provine. Dincolo de ceea ce nu se poate cuantifica — unicitatea talentului, dimensiunea metafizică a unor contacte umane nerepetabile, «precipitatul» cultural în formula proprie — nolle creații aparținînd lui Liviu Ciulei și lui Andrei Șerban consacră împreună triumful unui mod de a face teatru. Un mod ce s-ar putea defini, fie și parțial, prin știința de a compune, de a finaliza și de a face să semnifice. Decă ne gîndim ce tezaur de ingeniozitate, cîte subtile sugestii și cîte crochiuri inspirate sînt diseminate la voia întîmplării și uitate înaltele de a fi apucat să încolțească în spectacolele noastre, cu deosebire ale tinerilor, vom realiza poate urgența asimilării «cursului de regie» audiat în această primăvară.

Cale de mai sus readuc în discuție «implementarea» în viața teatrală a regizorilor care au lipsit din țară o perioadă mai scurtă sau mai îndelungată. Nu toți sînt maeștri de talie internațională, dar toți sînt profesioniști de valoare, antrenai în condiții de competiție. Revenirea lor, întîmpinată euforic dar și, pe alocuri, cu înrîncenată împotrivire, nu răspunde doar unei omeniești dorințe de «reîntregire a familiei», ci ține și de o politică înțeleaptă, necesară. Obiectivul ei este altul decît revenirea la punctul de reper — gloria artistică a decenului șapte, cu care pe drept ne mindrim. Azi, la «punctul fix» nu se mai află nimeni, nostalgia noastră sînt doar aura înșelătoare a trecutului. Ca și în alte domenii ale realității românești, unde credința că țesutul sfîșiat de convulsiiile sociale și politice poate fi pur și simplu «remlat» a făcut un rău deja reparabil, iluzia ne poate costa energii lroșite și bani pe care nu-i avem. Nu ne putem lipsi de o parte din noi înșine, nu fiindcă «deșteptii» au plecat și proștii au rămas», cum se zice cu oarece acreală, ci fiindcă «deșteptii», circulînd firesc prin lumea largă, s-au schimbat, au evoluat. A recunoaște această situație nu pune nicidecum în umbră calitatea excepțională a unor creații realizate prin împotrivire, de către personalități care au avut țaria (și norocul) să supraviețuiască artistic aici. Din păcate, în ultima vreme, prilejuri pierdute, tergiversări, proiecte ratate, absurde discordii și inutile suferințe se detorează unui minus de fair-play în relațiile colegiale, decă nu și unor interese mărunte. Ca să ajungem la tonusul creator corespunzător potențialului real al mișcării teatrale, în contextul cultural mult mai aerisit în care ne situăm și în condiții social-economice total schimbate, o lucidă și curajoasă operație de reevaluare, cu amputări și grefele ce se vor dovedi necesare, e inevitabilă. Cine-și refuză acum, din comoditate, de teamă sau din orgoliu steril, șansa unei înfiniri regeneratoare își pune în joc propriul destin și poate și pe al grupului ori al instituției. Decă, prin excepție, un medic poate, la capătul unei strădăni epulzante, să salveze viața unui pacient fie și împotriva voinței acestuia, în artă chiar nu se poate face binele cu silă.

ILEANA POPOVICI

